

УДК 346.1+330.13

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.12591887>

О.О. ГАВРИЛЮК,

старший науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи "Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України", кандидат юридичних наук, м. Київ, Україна; e-mail: gavryliukscience@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6925-7793>

"ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВА" ТА "ЮРЕКОНОМІКА" (СУТНІСНІ, СЕМАНТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ)

O.O. GAVRYLIUK,

Senior Scientist, Department of Economic and Legal Research of Economic Security Problems, State Organisation "V.K. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine", Ph.D. in Law, Kyiv, Ukraine; e-mail: gavryliukscience@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6925-7793>

"ECONOMIC ANALYSIS OF LAW" AND "JURECONOMICS" (SUBSTANTIVE, SEMANTIC AND METHODOLOGICAL ASPECTS)

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEYWORDS)

Постановка проблеми. На початку 70-х років ХХ століття у межах юридичної думки західного світу виокремився такий науковий напрямок як "економічний аналіз права" – спроба поєднання юридичного та економічного інструментарію наукових досліджень. Своєю чергою у межах вітчизняної наукової сфери приблизно у цей же період працями В.К. Макутова було закладено основу для напрямку юридичних наукових досліджень, що отримав назву "юрекономіка". Однак, незважаючи на зовнішню схожість, обидва напрямки розвивалися у різних умовах. Більше того, саме поєднання юридичного та економічного дослідницького інструментарію у межах одного дослідження може бути неоднорідним, що піднімає проблему можливої диференціації методологічних платформ наукових пошуків. **Метою** статті є визначення сутнісних, семантичних і методологічних аспектів дивергенції та конвергенції таких наукових напрямків як "економічний аналіз права" та "юрекономіка". **Методи.** Використано методи аналізу та синтезу, які дозволили визначити природу зв'язку економіки та права, й встановити особливості методології юридичної та економічної наук і специфіку їх можливого поєднання. Порівняльний метод дозволив на рівні сутнісних особливостей і семантичних проявів зіставити "економічний аналіз права" та "юрекономіку" як напрямки досліджень. Також використано методи лінгвістичного аналізу, які дозволили провести семантичну диференціацію між "економічним аналізом права" та "юрекономікою". **Результати.** Встановлено, що економіка та право перебувають у перманентному зв'язку між собою. Економіка являє собою господарську систему у якій діють об'єктивні закони, що отримують відображення у економічних явищах та процесах. Своєю чергою право, перебуваючи під впливом економіки, здатне водночас впливати на економіку, виконуючи стосовно неї інструментальну функцію через регулювання суспільних відносин. Найбільш міцний зв'язок економіки та права у юридичній сфері проявляється у контексті господарського права положення якого забезпечують правовий господарський порядок, а тому і реалізацію економічної політики держави. **Висновки.** Визначається можливість дослідження у межах "юрекономіки" економічних аспектів права з точки зору господарсько-правового регулювання суспільних відносин. Водночас при наданні переваги економічним методами дослідженні у межах юрекономіки як напрямку досліджень, виявляється за можливе виокремлення "юридико-економічного аналізу права" як методологічної платформи, що будується на юридичній методологічній основі, модифікованої інструментами пізнання, характерними економічній теорії та економічному аналізу.

Ключові слова: господарське право; господарсько-правові відносини; ефективність права; ефективність правового регулювання; ефективність юридичної діяльності; методологія права; методологія економіки; економіка права; економічна ефективність; економічний аналіз права; право та економіка; юрекономіка

Problem statement. In the early 70s of the XX century, within the legal thought of the Western world, such a scientific trend as "economic analysis of law" emerged as an attempt to combine legal and economic research tools. In turn, within the national scientific sphere, around the same period, the works of Valentyn Mamutov laid the foundation for the area of legal re-

search called "legal economics". However, despite the external similarities, both areas developed in different conditions. Moreover, the very combination of legal and economic research tools within one study may be heterogeneous, which raises the issue of possible differentiation of methodological platforms for scientific research. The **purpose** of the article is to determine the essential, semantic and methodological aspects of divergence and convergence of such scientific areas as "economic analysis of law" and "legal economics". **Methods.** The article uses the methods of analysis and synthesis, which allowed, on the one part, to determine the nature of the relationship between economics and law, and, on the other part, to establish the peculiarities of the methodology of legal and economic sciences and the specifics of their possible combination. The comparative method made it possible to compare "economic analysis of law" and "legal economics" as areas of research at the level of essential features and semantic ones. In addition, the study used the methods of linguistic analysis, which allowed for a semantic differentiation between "economic analysis of law" and "legal economics". **Results.** It is established that economics and law are in permanent connection with each other. The economy is a system in which objective laws operate and are reflected in economic phenomena and processes. In its turn, law, being influenced by the economy, is able to simultaneously influence the economy by performing an instrumental function in relation to it through the regulation of social relations. The strongest connection between economics and law in the legal sphere is manifested in the context of economic law, the provisions of which ensure the legal economic order and, therefore, the implementation of the State's economic policy. **Conclusions.** The author determines the possibility of studying economic aspects of law within the framework of "legal economics" from the perspective of economic and legal regulation of social relations. Moreover, while giving preference to economic methods of research within legal economics as a research area, it appears possible to distinguish "legal and economic analysis of law" as a methodological platform built on the legal methodological basis, modified by the tools of cognition characteristic of economic theory and economic analysis.

Keywords: *economic law; economic legal relations; efficiency of law; efficiency of legal regulation; efficiency of juridical activity; methodology of law; methodology of economics; law economy; economic efficiency; economic analysis of law; jureconomics*

Постановка проблеми

Міцний зв'язок права та економіки є беззаперечним. Однак як на рівні практики правового регулювання суспільних відносин, так і на рівні юридичних досліджень він досить тривалий час сприймався певною мірою у загальних рисах. Для прикладу, положення законодавства практично ніколи не встановлюють чітких економічних критеріїв вимірювання своєї ефективності, хоча при цьому прямо впливають на економіку. Виключення складають хіба що положення нормативно-правових актів, що регулюють бюджетні, податкові та фінансові відносини. Однак навіть тоді йдеться не стільки про критерії, скільки про логіку підрахунків майнових наслідків правового регулювання в залежності від реалій, у яких приймається юридичне рішення, та очікуваного ефекту від останнього.

У той же час аналіз такого зв'язку на рівні наукових досліджень створив умови для розмежування двох можливих підходів до розгляду піднятої проблеми. З одного боку економічна наука може розглядати право з використанням властивого їй інструментарію, а з іншого – право посередництвом властивої йому методології може аналізувати економічні аспекти розвитку суспільства, а також окремі економічні аспекти конкретних суспільних відносин або ж відносин певного виду чи конструкції.

Наукова та практична цінність обох підходів є

очевидною, адже перший дозволяє більш глибокого розглянути економічні аспекти права як інструмента правового регулювання суспільних відносин, у той час як другий – вдосконалити механізми правового регулювання суспільних відносин, особливо майнових, зокрема в напрямку покращення його ефективності. Однак проблема полягає у самій методологічній базі, на якій можна будувати відповідний аналіз, що, своєю чергою, прямо пов'язується з проблемами предмета, ракурсу і мети його проведення.

Враховуючи, що, принаймні, на термінологічному рівні окреслилися дві конструкції, якими виступають "економічний аналіз права" [1–4] та "юрекономіка" [5, с.87; 6, с.255], постає питання базового або, так би мовити стартового їх розгляду, що здатен окреслити поле і створити умови для більш глибокого аналізу піднятої проблеми за конкретними напрямками.

Саме на їх розгляді в аспекті семантики і методології ми і зосереджуємо увагу у межах цього наукового аналізу. Тому *метою* статті є визначення сутнісних, семантичних і методологічних аспектів дивергенції та конвергенції таких наукових напрямків як "економічний аналіз права" та "юрекономіка". Її *новизна* полягає у комплексному аналізі економічного аналізу права та юрекономіки як взаємопов'язаних напрямків, розкритті їхніх сутнісних і семантичних відмінностей, дослідженні процесів дивергенції та кон-

вергенції, а також у формуванні методологічних підходів для застосування економічних методів у правовому аналізі. *Завданнями* статті є дослідження зв'язку права та економіки, аналіз сутнісних і семантичних аспектів економічного аналізу права та юрекономіки, а також вивчення їхніх методологічних основ.

Зв'язок права та економіки

Протягом усієї еволюції людства право та економіка йдуть пліч-о-пліч, а їх співвідношення є настільки багатограним, що його можна охарактеризувати і як форму та зміст [7, с.217], і як базис та надбудову [5, с.86], і навіть як процес та механізм його забезпечення.

Реальна економіка, як зазначає А.В. Сірко, є складовою (підсистемою) суспільної та природної системи, оскільки явища і процеси економічного життя взаємопов'язані та взаємозалежні [8, с.11–12]. Більше того, будучи об'єктивною сферою господарської діяльності, економіка являє собою господарську систему, в якій людина розуміється як розумна істота, яка здійснює усвідомлену діяльність з метою добування життєво необхідних благ [9, с.5].

Водночас предметом "економічної теорії" як економічної науки, яка також називається у країнах світу "політична економія", "економікс" або "вчення про національне господарство" [8, с.11], виступають економічні явища та процеси і при цьому вона орієнтована на виявлення закономірностей та тенденцій розвитку економіки, у тому числі для формування державі (уряду) рекомендацій про шляхи її вдосконалення [10, с.14]. Або ж у більш широкому розумінні сучасна економічна теорія вивчає економічний устрій суспільства; відкриває об'єктивні закони, пов'язані з виробництвом, розподілом, обміном та споживанням благ; аналізує господарську поведінку людини, обумовлену невідповідністю між усе зростаючими потребами та повсякчас обмеженими ресурсами й у цілому орієнтується на забезпечення ефективного використання обмежених виробничих ресурсів [8, с.13].

Своєю чергою, у рамках економічної науки в залежності від сфери застосування гносеологічного інструментарію відносно економічних явищ та процесів диференціюють позитивну та нормативну економічні теорії. Перша орієнтується на пізнання й прогнозування об'єктивних економічних явищ, у той час як предметом аналізу другої виступає раціональна поведінка людей та діяльність економічних інститутів [9, с.16].

При цьому економісти, з одного боку, конста-

тують, що право являє собою сукупність загальнообов'язкових правил поведінки (норм), які санкціонуються та охороняються державою, а з іншого боку визнають за правовим регулюванням суспільних відносин активну роль у реформуванні економіки України [10, с.15].

Своєю чергою, юридична наука визнає за економічними відносинами роль основного драйверу розвитку людства, які сприяли формуванню спочатку перших соціальних, а згодом і правових норм [11, с.39–40], й у подальшому, внаслідок утворення надлишкового продукту, призвели до майнової та соціальної диференціації суспільства, переходу людства до публічної політичної влади й у такий спосіб до формування позитивістського підходу у праві [12, с.144–145].

Цивільний кодекс України сучасні вчені називають, зокрема "Економічною конституцією", у тому числі у зв'язку з орієнтацією його норм на забезпечення сталого розвитку економіки держави і реалізацію у тому числі основних соціально-економічних прав громадян [13, с.52]. У той же час господарське право, що орієнтується на забезпечення господарського порядку посередництвом використання відповідного ключового методу правової галузі, безпосередньо пов'язуються з економічними процесами, що відбуваються у державі, адже з одного боку воно створює рівні "стартові можливості" для суб'єктів господарювання, а з іншого боку – забезпечує пануючий у суспільстві уклад матеріального виробництва з урахуванням складнощів зв'язків, що виникають між суб'єктами господарювання [14, с.20]. При цьому, враховуючи характер впливу господарського права на економічні явища, в якості однієї з ключових актуальних проблем правової галузі виступає питання впливу господарського права на формування та розвиток нової економічної політики [15, с. 60, 69].

Тобто, юридична наука визнає основоположне значення економіки в еволюції суспільства. Зокрема, як зазначає Н.Б. Пацурія, основою суспільства як системи виступає економічний базис, усі частини та підсистеми якого, інтегруючись в єдиний організм, безпосередньо визначають його зміст, функціонування та розвиток. У той же час держава та право розташовуються над цим базисом в якості його надбудови як керуючі та регулюючі механізми відповідно. Однак, незважаючи на таке їх розташування, держава та право виступають "помічниками" базису [5, с.86].

Водночас у світлі зазначеного також слід навести висновок О.П. Подцерковного про немож-

ливість спростування самостійної інституційної цінності правових механізмів, зокрема урахування їх важливості у забезпеченні стимулювання соціально-економічних зрушень [7, с.217].

Іншим словами, право за своєю природою має інструментальний характер. Тобто, право виступає засобом правового регулювання суспільних відносин, у зв'язку з чим цілком закономірним є його інструментальний характер і відносно економічних явищ та процесів, що відбуваються у суспільстві, адже суспільні відносини, як зазначалося, багато у чому ґрунтуються на економічному базисі, підсистеми якого у зв'язку з чим безпосередньо інтегровані у суспільне життя.

Своєю чергою, предметом юридичної науки виступають закономірності виникнення, розвитку та функціонування державних і правових явищ та процесів, їх окремих сторін та виявів, які разом утворюють юридичну дійсність [16, с.15]. Ураховуючи те, що одним із визначальних факторів впливу на правові явища та процеси виступають економічні феномени, закономірності та особливості розвитку суспільних відносин, право цілком логічно, також не може ігнорувати у своєму розгляді та впливі економіку.

Окреслене досить чітко демонструє характер зв'язків між економікою та правом на рівні об'єктивних проявів і процесів. Однак таке симбіотичне співіснування та співфункціонування не має статичного характеру, у той час як у динамічному ключі відповідний зв'язок у ході еволюції як сфери права, так і економіки, цілком закономірно призводить до зближення обох сфер. Адже право впливає на економіку, в той час як і економіка впливає на право. Право може набувати рис автономності відносно економіки, однак при цьому практично завжди впливає на економічні процеси. Наприклад, конкретний закон може бути економічно невиправданим і навіть не відповідати базовим вимогам економічної ефективності, однак при цьому він все одно спричинить економічні наслідки, а його прийняття може детермінуватися, наприклад, мотивами політичної доцільності.

З іншого боку, економічні процеси всередині держави можуть безпосередньо визначати економічну політику, зокрема посередництвом впливу електорату [17, с.13], який перебуває під впливом економічних процесів, на суб'єктів правотворчості, що у кінцевому рахунку отримує безпосереднє відображення у змісті закону.

У сучасних підручниках з економічної теорії прямо зазначається про можливу нерівновагу

між економікою та правом, однак при цьому йдеться не про ситуацію, коли право відстає від економічних процесів (що цілком закономірно у силу переважно реактивного характеру правового регулювання відносно суспільних відносин), а про "випередження" правом економіки, тобто про регламентацію "відсутніх на практиці економічних та правових відносин", що оцінюється економістами як негативне явище, засобом подолання якого виступає досягнення рівноваги за рахунок ефективного розвитку економіки та права, що має втілитись у формуванні правовідносин, які відповідають існуючим економічним процесам [9, с.17; 10, с.15].

З цього приводу слід звернути увагу, що відображення відповідної позиції на рівні підручників початку 2000-х років яскраво демонструє результат у формі укорінення відповідного погляду, і водночас ту обставину, що ця проблема почала аналізуватися економістами на рівні наукових досліджень задовго до того. Однак це лише базовий індикатор інтересу економістів до розгляду права, об'єм якого у дійсності сьогодні втілюється у численних економічних працях різного ракурсу, масштабу та глибини.

Таким чином, взаємний фактичний зв'язок та вплив права та економіки не міг не призвести до зближення відповідних сфер та їх взаємного аналізу на рівні наукових досліджень, які, своєю чергою, здатні найбільш широко розкрити відповідні проблеми. Як наслідок, економісти почали вивчати право, розглядаючи його у тому числі крізь економічні категорії ефективності законів, попиту на них та їх пропозиції, впливу права на розподіл благ, попиту та пропозиції юридичних послуг, зайнятості та ефективності роботи державних службовців, тобто суб'єктів правозастосування, тощо. Своєю чергою, юристи почали все більш активно застосовувати у своїй роботі, зокрема при розробці законопроектів, економічні методи оцінки наслідків, особливо, якщо йдеться про зміни податкового законодавства [18, с.93–95], а також нормативних положень, що регламентують бюджетні та фінансові відносини.

Сутнісні та семантичні аспекти

У сучасних наукових дослідженнях справедливо відмічається, що ефективне правове забезпечення економічних процесів, які мають місце у державі, може бути досягнене посередництвом господарсько-правових норм, зокрема у зв'язку з регулюванням ними відносин, які складаються у сфері господарювання, тобто

щодо здійснення господарської (економічної) діяльності та/або організації й управління такою діяльністю. У світлі зазначеного, починаючи із 60-х років ХХ століття формується розуміння необхідності інфільтрації та конвергенції економіки та права, які здатні забезпечити досягнення позитивних економічних результатів посередництвом належного правового регулювання окремих сфер та галузей економіки і при цьому забезпечуючи баланс інтересів суб'єктів різних рівнів.

Саме тому, на переконання вчених правників, фокус уваги необхідно зосередити на теоретико-методологічних засадах диференціації та уніфікації між економічним аналізом права та юрекономікою, які при цьому мають спільну мету і предмет дослідження [5, с.87].

При цьому, як зазначає О.П. Подцерковний, сам розвиток галузей права, положення яких регулюють відносини, що мають економічний зміст, неможливо забезпечити науково без дослідження економічного змісту таких відносин, а також економічних наслідків дії правових приписів. Адже у такому разі неодмінно поставатиме проблема розбіжності у меті, засобах та напрямках економічного та правового регулювання. Саме тому сьогодні для забезпечення ефективності та соціальної виправданості правотворчості та правореалізації важливо не просто володіти знаннями економіки, а розуміти співвідношення юридичних та економічних категорій, а також відчувати незбіг економічного змісту та юридичної форми суспільних відносин [7, с.217].

Підтримуючи окреслені вище позиції, водночас, вважаємо, що до питання уніфікації права та економіки необхідно підходити вкрай обережно, зокрема переважно з урахуванням не стільки предмету розгляду, скільки ракурсу погляду на питання, що порушуються, а також методології їх аналізу. У цьому сенсі необхідно чітко розмежовувати об'єктивну та дослідницьку частини.

Як ми зазначали раніше, економіка є складовою (підсистемою) суспільної (у тому числі господарської [9, с.5]) і природної системи [8, с.11–12], а економічні закони мають об'єктивний характер. При цьому економічні відносини розвиваються за певними моделями, які детермінуються потребами людини та її прагненням забезпечити свої бажання в умовах обмеженості ресурсів. Своєю чергою, право є результатом розвитку суспільства, а тому, закономірно, і економічних відносин всередині суспільства. При цьому право також має об'єктивний характер,

проте в розумінні того, що воно внаслідок багаторазового повторення суспільних відносин набуває значення твердої реальності та об'єктивної даності. У зв'язку з цим, як відмічається, провідна роль права полягає не у правовстановленні, а у правозакріпленні, в той час як сам процес закріплення права лише маскує об'єктивність змісту під суб'єктивність форми [19, с.31–32].

Поряд із цим, як ми зазначали, економіка впливає на право і водночас право впливає на економіку. Однак, у цьому сенсі необхідно розуміти інструментальний характер права. Адже економічні відносини є багатограними й різнорівневими, однак "баланс" інтересів індивідуумів (тобто приватних у правовому сенсі інтересів), а також інтересів соціуму (тобто публічних у правовому розумінні інтересів) не завжди може бути досягнутий за правилом *win win*, тобто коли виграють обидва види інтересів.

Досягнення суспільного блага є загальною метою економіки, однак окремий індивід або група індивідів в окремих випадках можуть отримати позитивний ефект у середньостроковій або короткостроковій перспективі, в той час як більша частина суспільства – вже сьогодні, і навпаки. Йдеться у тому числі про націоналізацію майна. Більше того, у цьому полягає і певна відносність економічних рішень, адже, зокрема та сама категорія "економічна ефективність", як вбачається із сучасних досліджень [20, с.663–664], має відносний характер у контексті наслідків для різних суб'єктів. Адже не завжди є можливість досягнення ситуації, коли "один набуває, а інший не втрачає", не кажучи вже про ситуацію, коли "покращується економічний стан усіх". По-перше, самі економічні моделі в залежності від переслідуваної мети можуть мати різні наслідки у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі, а, по-друге, в окремих випадках економічні реалії держави з урахуванням внутрішніх і зовнішніх економічних факторів можуть прямо та безальтернативно визначити лише одну з можливих до застосування моделей, зокрема й в силу банального дефіциту економічних ресурсів для реалізації іншої моделі. У зв'язку з цим економічну методологію слід розглядати адекватно ситуації, а не в якості панацеї від будь-яких проблем.

Що стосується права, то воно, будучи інструментом, має більше можливостей впливу на економіку, і при цьому, у тому числі, деструктивного. І тут важливо розуміти, що економіка – це закони, явища та процеси, а право – їх регуля-

тор. Однак при цьому гносеологічні ракурси і економіки, і права є різними, що чітко диференціює обидві сфери, зберігаючи при цьому їх зв'язок. Економіка не може призвести до добро чи поганого права, а лише до права адекватного чи неадекватного обставинам й ефективного чи неефективного відносно публічних та приватних інтересів у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі. Однак при цьому право може привести до погіршення економічного стану.

Саме ракурс і відрізняє економіку та право, а тому не дозволяє ототожнювати їх "предмет" (адже економіка – це закони і закономірності, а право – інструментально-діяльнісна сфера).

Але розглянемо цю проблему більш детально трохи далі.

Окреслене вище закономірно визначає інтерес економістів досліджувати право. Внаслідок цього сутнісна диференціація економіки та права отримує ще більший прояв у контексті наукових досліджень. Адже, включаючи до предмету свого аналізу право, економісти закономірно продовжують досліджувати економічні закони, явища та процеси, проте вже з урахуванням варіативного інструментального елемента – права, який впливає на відповідні явища та процеси, або ж включають право (правотворчість, правореалізацію та правозастосування) до предмету свого аналізу в якості "господарської системи", а тому й "економічної діяльності".

Своєю чергою, включення економіки до предмету юридичного розгляду лише посилює осмислення інструментальної природи права, адже за таких умов юристи можуть більш широко та глибоко аналізувати наслідки тих чи інших юридичних рішень, а тому й їх впливу на економіку. Економічні аспекти вже отримали певне відображення у положеннях чинного законодавства України. Наприклад, статтями 549–552 Цивільного кодексу України визначаються поняття, види та порядок нарахування неустойки, статтею 632 визначається порядок встановлення ціни договору, статтею 1166 встановлюється загальне правило відшкодування шкоди особою, чією неправомірною поведінкою вона завдана, у повному обсязі (статті 549–552, 632, 1166 [21]). Усе це економічні категорії, а відповідні конструкції забезпечують рух майнових благ.

Господарське законодавство України, своєю чергою, регламентує, зокрема суспільні відносини у сфері здійснення державою контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання, зокрема, в частині стану та достовірності бухгалтерського обліку та звітності, у сфері фінансо-

вих, кредитних відносин, валютного регулювання та податкових відносин, цін і ціноутворення, монополізму та конкуренції, земельних відносин, виробництва й праці, споживання та зовнішньоекономічної діяльності (стаття 19 Господарського кодексу України) [22] й у такий спосіб, формуючи правовий господарський порядок, забезпечує формування господарсько-правової політики та втілення у життя економічної політики держави [23, с.4, 6].

Також, наприклад, Кодекс України з процедур банкрутства майже весь пронизаний економічними питаннями (баланс, ліквідаційна маса, активи, інвентаризація майна та ін.) (статті 34, 36, 51, 57, 62, 65, 77, 96 та ін.) [24].

Це лише незначна кількість положень, крізь які безпосередньо простежується зв'язок права та економіки. Слід згадати й те, як формувалася судово практика з приводу визначення правової природи неустойки в контексті відновлювальної спрямованості захисту цивільних прав, тобто як вирішувалося питання з приводу можливості її стягнення понад основний розмір шкоди. Тут же і питання економічних розрахунків при приватизації та націоналізації майна, зокрема в частині викупної ціни, а також економічних результатів відповідних операцій. Важливим у цьому аспекті також є вдосконалення законодавства України щодо гарантування вкладів, а також механізми націоналізації банків.

На більш глобальному рівні йдеться про економічні плани розвитку галузей народного господарства, окремі глобальні інвестиційні проекти тощо як частину економічної політики держави.

Усі ці юридичні механізми безпосередньо пов'язуються з економікою. Але, перебуваючи у певній частині в перетині між собою, економіка та право все ж мають унікальні аспекти, причина чого лежить в їх різній базовій природі, а прояв відповідного отримує втілення у методології аналізу обставин реальності.

Саме тому ототожнювати "економічний аналіз права" та "юрекономіку" не можна ані за сутністю, ані за методологією. І проблема багато в чому полягає саме у приматі методологічного підходу у рамках можливої комбінаторики дослідного інструментарію.

Більше того, сама термінологічна конструкція "економічний аналіз права" досить чітко окреслює ракурс розгляду права з точки зору економіки. Як зазначає С.С. Черниш, економічний аналіз – це система спеціальних знань для дослідження зміни та розвитку економічних явищ та

процесів у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості, що визначається суб'єктивними та об'єктивними причинами з метою забезпечення цільового управління ними. При цьому, як правило, підкреслюється міцний зв'язок економічного аналізу з бухгалтерським обліком, аналітичним оцінюванням в аудиті, маркетингом та контролінгом [25, с.5, 7–8].

Ураховуючи інструментальну природу права, окреслене дає привід для висновку, що предметом розгляду "економічного аналізу права" виступає зміна та розвиток економічних аспектів права, що включає економічний аналіз процесів правотворчості, правореалізації та правозастосування та/або економічних наслідків відповідних процесів, тобто конкретних юридичних рішень у межах відповідних процесів або ж, як зазначає Н.Б. Пацурія, ефективність правового забезпечення економіки [5, с.88].

Саме такий підхід отримав відображення в іноземних дослідженнях з "економічного аналізу права" [2; 26; 27]. Адже саме західна економічна думка у сутності стала як коліскою відповідного напрямку, так і основною сферою його розвитку.

Своєю чергою, наукове спрямування "юрекономіка", на необхідності розвитку якого, як справедливо стверджує Н.М. Оніщенко, наголошується вже досить тривалий час [6, с.255], характеризується на підставі робіт В.К. Мамутова як двоєдиний підхід, у межах якого, з одного боку, розглядається економічне забезпечення правового регулювання господарської діяльності, а з іншого – правове забезпечення економіки [6, с.255; 28, с.212–213]. Також, як зазначає Н.Б. Пацурія, наукові дослідження за напрямом "юрекономіка" повинні спрямовуватися на розгляд економіки задля встановлення господарського правового порядку та забезпечення балансу приватних і публічних інтересів як бажаної моделі розвитку економічних відносин за допомогою господарсько-правового регулювання [5, с.88].

У світлі окресленого вище слід все ж таки відмітити, що, хоча юристи й намагаються розмежовувати термінологічні та сутнісні проблеми, дуже часто вони є одним цілим і за термінологічними аспектами у праві стоять сутнісні проблеми, які лише висвітлюються термінологічними формами. Це, вважаємо, є важливим у піднятій проблемі.

Право та економіка не можуть злитися воєдино переважно у зв'язку з перешкодами на рівні методології.

Якщо право почне вивчати об'єктивну реальність з точки зору інструментарію "економічного аналізу", тоді це вже будуть не юридичні, і навіть не економіко-правові, а економічні дослідження, які, як ми зазначали, розглядають економіку через юридичні засоби правового впливу, але все одно з економічних методологічних позицій, а тому і характерній їй обмеженості порівняно дослідного інструментарію права.

Своєю чергою, аналіз об'єктивної реальності економістами з методологічних позицій права буде надавати дослідженню суто юридичного характеру.

У будь-якому разі "гібридні" методологічні конструкції повинні будуватися на основі одного чи іншого базису, а тому проблема "економічного аналізу права" та "юрекономіки" має не просто термінологічний характер, це проблема примату методології, а тому й ракурсу розгляду одного предмету, проте з різних можливих сторін і позицій.

Методологічні аспекти

Відповідну диференціацію на рівні методології можна прослідкувати не лише у контексті порівняння сучасних вітчизняних і закордонних досліджень, проте й у світлі еволюції та зіставлення самих іноземних досліджень між собою.

Один із прикладів застосування вітчизняного підходу до вирішення відповідних проблем можна побачити на рівні праць О.А. Беяневич, яка характеризує застосований дослідницький підхід як "економіко-правовий". Звертаючись, зокрема до проблеми мети сучасного господарського процесуального права, вчена зазначає, що в контексті піднятої проблеми він пов'язаний з аксіоматичним у науці господарського права положенням про те, що господарські відносини, які охоплюють господарсько-виробничі та організаційно-господарські зв'язки, не є сумою атомарних зв'язків між окремими суб'єктами-товаровиробниками, а утворюють складну систему, що перебуває під впливом органів державної влади, включаючи суд, та органів місцевого самоврядування. В якості прикладу наводиться правопорушення, яке може спричинити негативні наслідки не лише для конкретного контрагента у межах відповідних відносин, а й для третіх осіб в порядку "ланцюгової реакції". У зв'язку з цим, вчена обґрунтовано констатує, що відповідні обставини дають змогу оцінювати вплив рішення суду, ухваленого за результатами розгляду господарського спору, на права й інтереси учасників спору, третіх осіб (наприклад, добро-

совісних набувачів майна), а також на господарські відносини в окремих сферах господарювання та загалом економіці [14, с.20–21].

Вважаємо, що це один із прикладів сучасного підходу до розгляду економічних питань з точки зору права, який семантично і лексико-конструктивно правильніше назвати "юридико-економічним".

Водночас, якщо ми звернемося до сучасних зарубіжних досліджень за напрямом "економіко-правовий аналіз", то чітко бачимо методологічну різницю.

Для прикладу, розгляд Л. Андерліні, Л. Феллі та А. Рібоні (Anderlini, Felli and Riboni, 2016) проблеми ефективності права, зокрема в контексті визначення ефективності систем загального та цивільного права та їх порівняння відбувається у ході побудови моделі економіки з континуумом місць розташування, розподілених на інтервалі, двома типами гравців (приватні агенти та судді) й розмежуванням прихильних і консервативних суддів, які усвідомлюють вплив судових актів на "майбутні інвестиції у юридичні рішення" й чітко слідують усталеному прецеденту відповідно. За результатами економічного аналізу, що супроводжується складними розрахунками та побудовою графіків, дослідники доходять висновку про відсутність одностайно більш ефективної системи [29, с.8–31; 30, с.3–14]. Хоча, при цьому з іншого боку, існують й економічні аналізи, що демонструють інші результати [31, с.288–289].

На протипагу цьому можна навести "юридичний" висновок Р.В. Лі (Lee, 1915), згідно з яким у майбутньому праві відмінності між двома системами будуть помічатися все менше, а саме право, ймовірно поєднуватиме обидва підходи [32, с.100]. Проте, навіть за висновку про ефективність одного підходу та неефективність другого, які часто висловлюються в літературі відносно одного чи іншого з них, навряд чи окрема держава спеціально і в оперативному порядку замінить традиційно складену систему на іншу у зв'язку з економічними підрахунками.

З іншого боку, наприклад, Г. Ферро, В. Оубінья та К. Ромеро (Ferro, Oubiña and Romero, 2020), використовуючи метод *DEA* (*data envelopment analysis*), досліджують показники ефективності суддів трудових судів, внаслідок чого формують картину віку, стажу та статусу суддів (суддя призначений на постійний строк чи на перший), які є найбільш ефективними у конкретному суді [33, с.8–16].

В якості ще одного прикладу можна навести

дослідження Р. Іпполіті та Д. Тріа (Ippoliti and Tria, 2020) щодо економічної ефективності судової реформи в Італії 2013 року, внаслідок якої було ліквідовано 30 судів. Для дослідження також використано метод *DEA*, а за його результатами сформовано висновок, що приблизно 38 % судів були ліквідовані невинувато [34, с.400–402].

Однак, викладене вище ми навели для демонстрації характеру сучасних економіко-правових досліджень.

Тим не менше, застосування методів економічного аналізу зіштовхується з певними проблемами у рамках самої економіки, а їх застосування відносно права пов'язується з втратою певних аспектів аналізу.

Зокрема, на протипагу прикладній економіці добробуту, яка виступає основою економічного аналізу права, Р. Кутер (Cooter, 1988) застосовує підхід, в основу якого в якості критеріїв вимірювання максимізації цінності ресурсів покладаються бажання людей, яким відповідні ресурси були виділені від початку [35, с.141–163].

Також, наприклад, Д. Бертоліні (Bertolini, 2014), звертаючись у ході докторського дослідження на здобуття наукового ступеня у сфері права до аналізу економічної ефективності права, характеризує "неокласичний" ("ринковий", "загальноприйнятний") метод економічного аналізу як такий, що призиває до визначення витрат і вигід як основи прав, а також інституційний – як такий, що фокусується на інституційному середовищі, в якому функціонує економіка, а не на досягнутих результатах розподілу, однак при цьому здійснює спробу їх інтеграції в єдину конструкцію, яку називає структурним методом [17, с.11–12].

З цього постає закономірне питання з приводу ситуативного визначення найбільш ефективного методу економічного аналізу варіацій юридичних рішень у конкретних практичних умовах із урахуванням плюралізму відповідного інструментарію, а тому і результатів його застосування.

Другою важливою проблемою виступає певна "обмеженість" методів економічного аналізу. Адже, як зазначає Р. Арнольд (Arnold, 1982), в якості вимог, що висувуються до хорошого (в розумінні ефективності) закону виступають справедливості і чесності [36, с.52]. У той же час ризики примату критерію економічної ефективності підштовхнули В. Войтурську (Wojturska, 2019) до висновку про головний, проте не абсолютний характер такого критерію відносно права для уникнення порушення правил етичного правово-

го мислення [37, с.52].

В якості одного з прикладів цьому можна навести обґрунтування економічної ефективності заборони абортів [26, с.104–105]. У такому разі, якщо керуватися методологією економічного аналізу, це юридичне рішення є ефективним, а тому повинно стати частиною економічної політики держави. Проте, по-перше, чи є запит на нього у суспільства? А, по-друге, як узгодити таку заборону з концепцією соматичних прав, що забезпечує самовласність фізичної особи?

Окреслене досить чітко демонструє недоліки методів суто економічного аналізу при вирішенні правових проблем.

Саме тому сьогодні вчені у ході здійснення економічного аналізу права, серед яких, у тому числі М. Роді (Rodi, 2014), використовують економічний аналіз як соціально-науковий метод, який перетинається з соціологією права, юридичною антропологією, юридичною психологією та іншими сферами юридичних знань [38, с.4–8], що слід оцінити як раціональний напрям зближення економіки та права зі сторони економічної науки.

При цьому, на рівні іноземних юридичних досліджень можна зустріти вживання термінологічної конструкції *legal and economic analysis* або *legal-economic analysis* [39, с.vi; 40, с.176; 41, с.1], тобто "правовий та економічний" або ж "правово-економічний аналіз". Враховуючи, що термін "правовий" позначає в літературі, як правило, явище або процес, що відповідає принципу верховенства права, а "юридичний" – юридичні аспекти реальності у цілому, вбачається за можливість використання для милозвучності також термінологічну конструкцію "юридіко-економічний аналіз".

Висновки

1. Економіка та право перебувають у перманентному зв'язку між собою. Економіка являє собою господарську систему, в якій діють об'єктивні закони, що отримують відображення в економічних явищах і процесах. Економічні (майнові, господарські) відносини виступили одним із важливих факторів виникнення права. Своєю чергою право, перебуваючи під впливом економіки, здатне водночас впливати на економіку, тобто виконувати стосовно неї інструментальну функцію через регулювання суспільних відносин. У зв'язку з цим, регулюючи суспільні відносини всупереч тенденціям розвитку економіки, а також суспільним запитам, право здатне розбалансувати зв'язок з економікою, проте при

цьому зберегти свій вплив на неї.

2. Найбільш міцний зв'язок економіки та права в юридичній сфері проявляється у контексті господарського права, адже, самі положення цієї галузі забезпечують правовий господарський порядок, а тому й реалізацію економічної політики держави. Своєю чергою, на гносеологічному рівні методологія науки господарського права у силу предмету правового регулювання галузевих нормативних положень здатна найбільш широко та ефективно імплементувати дослідницький інструментарій економіки для формування науково обґрунтованих пропозицій з вдосконалення існуючих механізмів регулювання господарських відносин. Більше того, у таких умовах самі юридичні процеси нормотворчості, правореалізації та правозастосування можуть розглядатися в економічному (господарському) ключі, що вводитиме їх до предметів господарсько-правового аналізу.

3. Включення права до предмету розгляду "економічного аналізу права" передбачає осмислення процесів правотворчості, правореалізації та правозастосування як "господарських систем" та/або економічних наслідків їх функціонування (тобто реальних та можливих економічних результатів конкретних юридичних рішень), проте з використанням економічної методології аналізу.

Своєю чергою, включення економічних аспектів суспільних відносин до предмету розгляду права (з можливим використанням методології економічного аналізу) здатне посилити осмислення його інструментальної природи, зокрема в аспекті економічних наслідків юридичних рішень.

4. Недоліком методології економічного аналізу відносно розгляду правових явищ і процесів виступає, по-перше, її варіативність, яка не визначає єдиного вірного (ефективного) шляху розв'язання юридичної проблеми і застосування якої в її варіативності може сприяти формуванню різних за характером висновків; по-друге, ігнорування економічним аналізом окремих соціальних та етичних аспектів суспільного життя, які, при цьому, ураховуються при застосуванні юридичної дослідницької методології.

При побудові будь-яких "гібридних" економічних та юридичних дослідницьких методологічних конструктів в якості методологічної бази, яка визначатиме вектор усього аналізу, повинен виступати один чи інший із зазначених підходів. Більш ефективною у світлі сформованих раніше висновків виступатиме юридична гносеологічна

база.

Крім того, при встановленні примату економічної методології над юридичною у ході юридичних досліджень існує критичний ризик втрати як методологічної, так і предметної ідентифікації юриспруденції у межах конкретного наукового пошуку.

5. На сутнісно-термінологічному рівні окреслене означає можливість дослідження у межах "юрекономіки" економічних аспектів права з точки зору господарсько-правового регулювання суспільних відносин і при цьому на базі юридичної методології зі зверненням до гносеологічних інструментів економіки та економічного аналізу.

Своєю чергою, при наданні у межах юрекономіки переваги методам дослідження, властивим економічній науці, що визнаватиме їх примат над юридичними інструментами пізнання,

виявляється за можливе виокремлення методологічного напрямку дослідження – "юридико-економічного аналізу права" як методологічної платформи, що будується на юридичній методологічній основі, модифікованої інструментами пізнання, характерними економічній теорії та економічному аналізу. До можливого розмежування "юридико-економічний аналіз права" слід розглядати як альтернативну (синонімічну) назву "юрекономіки".

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Вираз вдячності

Дослідження виконано відповідно до плану підготовки дисертаційного дослідження автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Posner R. A. *Economic Analysis of Law*. Ninth edition. New York: Wolters Kluwer Law & Business, 2014. 870 p.
2. Shavell S. *Foundations of Economic Analysis of Law*. Cambridge / London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2004. XX, 737 p.
3. Bag S. *Economic Analysis of Contract Law. Incomplete Contracts and Asymmetric Information*. Cham: Springer Nature, 2018. XVI, 203 p.
4. Bouckaert B. R. A. *Economic Analysis of Property Law Cases*. New York: Routledge, 2020. VIII, 234 p.
5. Пацурія Н. Б. Науковий спадок В. К. Мамутова в новітніх парадигмах господарсько-правового знання: юридична економіка (економічний аналіз права). *Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова: матеріали круглого столу* (м. Київ, 8 лют. 2019 р.). Київ: Інститут економіко-правових досліджень, 2019. С. 81–90.
6. Оніщенко Н. М. Право й економіка: взаємовплив й паритетні начала розвитку. *Філософія прав і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 249–258. <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2012.2.184154>
7. Подцерковний О. П. Про розбіжність економічного змісту та юридичної форми суспільних відносин. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2010. Т. 9. С. 217–225. <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom9/23.pdf>
8. Сірко А. В. *Економічна теорія. Політекономія: навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 416 с.
9. *Основи економічної теорії: підручник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко*. Харків: Право, 2008. 448 с.
10. *Основи економічної теорії: підручник / О. О. Мамалуй та ін.; за ред. О. О. Мамалуй*. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 480 с.
11. Васильєв В. В. Табу як засіб саморегулювання майнових відносин у первісному суспільстві. *Приватне та публічне право*. 2019. № 4. С. 38–41. <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.4.7>
12. Васильєв В. Еволюція правових засобів саморегулювання майнових цивільних відносин. *Юридичний вісник*. 2019. № 4. С. 142–148. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.982>
13. Кузнецова Н. С., Кохановська О. В. Сучасне приватне право України: вектори європейського розвитку. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 49–55. https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/JNALSV_49-55.pdf
14. Беляневич О. Мета сучасного господарського процесуального права: доктринальний погляд. *Право України*. 2020. № 7. С. 13–31. http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_7_4
15. Львов Б. Актуальні проблеми застосування господарської юрисдикції у зв'язку з формуванням економічної політики України. *Публічне право*. 2020. № 1 (37). С. 59–71. <https://doi.org/10.37374/2020-37-06>
16. *Теорія держави і права: підручник / О. В. Петришин та ін.; за ред. О. В. Петришина*. Харків: Право, 2015. 368 с.

17. Bertolini D. The Efficient Production of Law. The Political Economy of the Sources of Law: thesis ... Doctor of Juridical Science. Toronto, 2014. xvii, 620 p.
<https://utoronto.scholaris.ca/server/api/core/bitstreams/c42b8ca9-8de5-41da-bbab-b8e5ba5b98bd/content>
18. Гаврилюк Р. О. Ефективність дії норм податкового права України. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 2001. Вип. 121. Правознавство. С. 92–99.
<https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3972/Гаврилюк%20121.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
19. Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М. В. Цвіка / упоряд.: О. В. Петришин, С. В. Шевчук, О. Р. Дашковська та ін. Харків: Право, 2010. 272 с.
20. Tullock G. Two Kings of Legal Efficiency. *Hofstra Law Review*. 1980. Vol. 8, Issue 3. P. 659–669.
<https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1290&context=hlr>
21. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356 (із змінами). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
22. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
23. Задохайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2013. 38 с.
24. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (із змінами).
25. Черниш С. С. Економічний аналіз: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 312 с.
26. Zerbe R. O. (Jr.) Economic Efficiency in Law and Economics. Cheltenham (UK) / Northampton (MA, USA): Edward Elgar, 2001. 328 p.
27. Jain S. K. Economic Analysis of Liability Rules. New Delhi / Heidelberg / New York / Dordrecht / London: Springer, 2015. IX, 180 p.
28. Іванюта Н. В. Функції господарського процесуального права: теоретико-практичні аспекти: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 538 с. <http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2017/01/%90%90%F1%91.%90%C5%90%90%F8%90%91%91%90%F8.pdf>
29. Anderlini L., Felli L., Riboni A. Legal Efficiency and Consistency. Palaiseau: The Center for Research in Economics and Statistics (CREST), 2016. Document no. 2016-22. 40 p.
<https://crest.science/RePEc/wpstorage/2016-22.pdf>
30. Anderlini L., Felli L., Riboni A. Legal efficiency and consistency. *European Economic Review*. 2020. Vol. 121. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0014292119301837>
31. Garoupa N., Liguëre C. G. The syndrome of the Efficiency of the Common Law. *Boston University International Law Journal*. 2011. Vol. 287. P. 287–335.
<https://www.bu.edu/ilj/files/2014/05/GaroupaLiguere-finalpdf.pdf>
32. Lee R. W. The Civil Law and the Common Law: A World Survey. *Michigan Law Review*. 1915. Vol. 14, No. 2. P. 89–101. <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=13566&context=mlr>
33. Ferro G., Oubiña V., Romero C. Benchmarking Labour Courts: An Efficiency Frontier Analysis. *International Journal for Court Administration*. 2020. Vol. 11, Issue 2.
<https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.313>
34. Ippoliti R., Tria G. Efficiency of judicial systems: model definition and output estimation. *Journal of Applied Economics*. 2020. Vol. 23, Issue 1. P. 385–408.
<https://doi.org/10.1080/15140326.2020.1776977>
35. Cooter R. D. Liberty, Efficiency, and Law. *Law and Contemporary Problems*. 1988. Vol. 50, No. 4. P. 141–163.
36. Arnold R. A. Efficiency vs. Ethics: Which Is the proper Decision Criterion in Law Cases. *The Journal of Libertarian Studies*. 1982. Vol. VI, No. 1. P. 49–57.
<https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3924&context=lcp>
37. Wojturska W. Efficiency as the Main Guidance for Law Makers. *Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Krakowie*. 2019. Issue 51. P. 50–59.
<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element/ojs-issn-2300-6285-year-2019-issue-51-article-fdb31e86-ef0d-32f8-abbb-b9fb5389ecd6/c/26-5448a1e7-4761-4722-b729-885ccc3afab4.pdf.pdf>
38. Rodi M. Economic Analysis of Public Law. Berlin / Heidelberg: Springer Gabler, 2014. XIII, 338 p.
39. Law and Economics in Civil Law Countries / edited by B. Deffains and T. Kirat. Amsterdam: Taylor &

- Francis e-Library, 2004. XI, 248 p.
40. Harris R. The Organization India-to-Rome Trade. Loans and Agents in the Muziris Papyrus. *Roman law and Economics*: in 2 volumes / edited by Dari-Mattiacci G., Kehoe D. P. Oxford: Oxford University Press, 2020. Vol. I. P. 163–196.
41. Miller G. P. Rome and the Economics of Ancient Law II. *Roman law and Economics*: in 2 volumes / edited by Dari-Mattiacci G., Kehoe D. P. Oxford: Oxford University Press, 2020. Vol. II. P. 1–7.

REFERENCES

1. Posner, R. A. (2014). *Economic Analysis of Law* (9th ed.). Wolters Kluwer Law & Business.
2. Shavell, S. (2004). *Foundations of Economic Analysis of Law*. The Belknap Press of Harvard University Press.
3. Bag, S. (2018). *Economic Analysis of Contract Law. Incomplete Contracts and Asymmetric Information*. Springer Nature.
4. Bouckaert, B. R. A. (2020). *Economic Analysis of Property Law Cases*. Routledge.
5. Patsuriia, N. B. (2019). Naukovi spadok V. K. Mamutova v novitnikh paradyhmakh hospodarsko-pravovoho znannia: yurydychna ekonomika (ekonomichniy analiz prava) [The scientific legacy of V. K. Mamutov in new paradigms of economic and legal knowledge: legal economics (economic analysis of law)] [Conference session]. In: *Pershii naukovi chytannia pamiaty akademika V. K. Mamutova*. Kyiv, Ukraine (in Ukr.).
6. Onishchenko, N. M. (2012). Pravo y ekonomika: vzaiemovplyv y paryetni nachala rozvytku [Law and Economics: Mutual Influence and Parity Principles of Development]. *Filosofii prav i zahalna teoriia prava*, (2), 249–258. <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2012.2.184154> (in Ukr.).
7. Podtserkovnyi, O. P. (2010). Pro rozbizhnist ekonomichnoho zmistu ta yurydychnoi formy suspilnykh vidnosyn [On the discrepancy between the economic content and the legal form of social relations]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia*, (9), 217–225. <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom9/23.pdf> (in Ukr.).
8. Sirko, A. V. (2014). *Ekonomichna teoriia. Politeknomiia* [Economic Theory. Political Economy]. Navchalnyi posibnyk, Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukr.).
9. Shevchenko, L. S. (2008). (Ed.). *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Fundamentals of Economic Theory]. Pidruchnyk. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
10. Mamalui, O. O. (2006). (Ed.). *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Fundamentals of Economic Theory]. Pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukr.).
11. Vasyliiev, V. V. (2019). Tabu yak zasib samorehuliuвання mainovykh vidnosyn u pervisnomu suspilstvi [Taboo as mean of self-regulation proprietary relationships in primitive societies]. *Pryvatne ta publichne pravo*, (4), 38–41. <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.4.7> (in Ukr.).
12. Vasyliiev, V. V. (2019). Evoliutsiia pravovykh zasobiv samorehuliuвання mainovykh tsyvilnykh vidnosyn [Evolution of legal means of self-regulation of property civil relationships]. *Yurydychnyi visnyk*, (4), 142–148. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.982> (in Ukr.).
13. Kuznietsova, N. S. & Kokhanovska, O. V. (2016). Suchasne pryvatne pravo Ukrainy: vektory yevropeiskoho rozvytku [Modern private law of Ukraine: vectors of European development]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 3(86), 49–55. https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/JNALS_V_49-55.pdf (in Ukr.).
14. Belianevych, O. (2020). Meta suchasnoho hospodarskoho protsesualnoho prava: doktrynalnyi pohliad [The purpose of modern commercial procedural law: a doctrinal view]. *Pravo Ukrainy*, (7), 13–31. http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_7_4 (in Ukr.).
15. Lvov, B. (2020). Aktualni problemy zastosuvannya hospodarskoi yurysdyksii u zviazku z formuvanniam ekonomichnoi polityky Ukrainy [Current problems of the application of economic jurisdiction in connection with the formation of economic policy of Ukraine]. *Publichne pravo*, 1(37), 59–71. <https://doi.org/10.37374/2020-37-06> (in Ukr.).
16. Petryshyn, O. V. (2015). (Ed.). *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of State and Law]. Pidruchnyk. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
17. Bertolini, D. (2014). *The Efficient Production of Law. The Political Economy of the Sources of Law* [Doctoral dissertation, University of Toronto]. <https://utoronto.scholaris.ca/server/api/core/bitstreams/c42b8ca9-8de5-41da-bbab-b8e5ba5b98bd/content>
18. Havryliuk, R. O. (2001). Efektyvnist dii norm podatkovoho prava Ukrainy [The effectiveness of the norms of tax law of Ukraine]. *Naukovi visnyk Chernivetskoho universytetu*. Chernivtsi, (121), 92–99.

- <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3972/Гаврилюк%20121.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (in Ukr.).
19. Petryshyn, O. V. and others (2010). *Problemy teorii prava i konstytutsionalizmu u pratsiakh M. V. Tsvika* [Problems of the theory of law and constitutionalism in the works of M. V. Tsvik]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
 20. Tullock, G. (1980). Two Kings of Legal Efficiency. *Hofstra Law Review*, 8(3), 659–669. <https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1290&context=hlr>
 21. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy (16.01.2003 No. 435-4). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (40–44), 356. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (in Ukr.).
 22. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy (16.01.2003 No. 436-4). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (18), 144. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (in Ukr.).
 23. Zadykhailo, D. V. (2013). *Pravovi zasady formuvannia ta realizatsii ekonomichnoi polityky derzhavy* [The legal basis for the formation and implementation of economic policy]. Avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk (12.00.04). Kharkiv (in Ukr.).
 24. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva [Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures]. Zakon Ukrainy (18.10.2018 No. 2597-8). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (19), 74. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (in Ukr.).
 25. Chernysh, S. S. (2010). *Ekonomichniy analiz* [Economic Analysis]. Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury (in Ukr.).
 26. Zerbe, R. O. (Jr.) (2001). *Economic Efficiency in Law and Economics*. Edward Elgar.
 27. Jain, S. K. (2015). *Economic Analysis of Liability Rules*. Springer.
 28. Ivaniuta, N. V. (2018). *Funktsii hospodarskoho protsesualnoho prava: teoretyko-praktychni aspekty* [Functions of the economic procedural law: theoretical/practical aspects]. Dys. ... d-ra yuryd. nauk (12.00.04). Kyiv. <http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2017/01/%90%90%F1%91.%90%C5%90%90%F8%90%91%90%F8.pdf> (in Ukr.).
 29. Anderlini, L., Felli, L. & Riboni, A. (2016). *Legal Efficiency and Consistency*. Palaiseau (Document No. 2016-22). The Center for Research in Economics and Statistics (CREST). <https://crest.science/RePEc/wpstorage/2016-22.pdf>
 30. Anderlini, L., Felli, L. & Riboni, A. (2020). Legal efficiency and consistency. *European Economic Review*, (121). <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0014292119301837>
 31. Garoupa, N. & Ligüerre, C. G. (2011). The syndrome of the Efficiency of the Common Law. *Boston University International Law Journal*, (287), 287–335. <https://www.bu.edu/ilj/files/2014/05/GaroupaLiquerre-finalpdf.pdf>
 32. Lee, R. W. (1915). The Civil Law and the Common Law: A World Survey. *Michigan Law Review*, 14(2), 89–101. <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=13566&context=mlr>
 33. Ferro, G., Oubiña, V. & Romero, C. (2020). Benchmarking Labour Courts: An Efficiency Frontier Analysis. *International Journal for Court Administration*, 11(2). <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.313>
 34. Ippoliti, R. & Tria, G. (2020). Efficiency of judicial systems: model definition and output estimation. *Journal of Applied Economics*, 23(1), 385–408. <https://doi.org/10.1080/15140326.2020.1776977>
 35. Cooter, R. D. (1988). Liberty, Efficiency, and Law. *Law and Contemporary Problems*, 50(4), 141–163.
 36. Arnold, R. A. (1982). Efficiency vs. Ethics: Which Is the proper Decision Criterion in Law Cases. *The Journal of Libertarian Studies*, VI(1), 49–57. <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3924&context=lcp>
 37. Wojturska, W. (2019). Efficiency as the Main Guidance for Law Makers. *Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Krakowie*, (51), 50–59. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-2300-6285-year-2019-issue-51-article-fdb31e86-ef0d-32f8-abbb-b9fb5389ecd6/c/26-5448a1e7-4761-4722-b729-885ccc3afab4.pdf.pdf>
 38. Rodi, M. (2014). *Economic Analysis of Public Law*. Springer Gabler, XIII.
 39. Deffains, B. & Kirat, T. (2004). (Ed.). *Law and Economics in Civil Law Countries*. Taylor & Francis e-Library, XI.
 40. Harris, R. (2020). The Organization India-to-Rome Trade. Loans and Agents in the Muziris Papyrus. In: Dari-Mattiacci, G. & Kehoe, D. P. (Eds.). *Roman Law and Economics*: in 2 volumes, Vol. 1 (pp. 163–196). Oxford University Press.

41. Miller, G. P. (2020). Rome and the Economics of Ancient Law II. In Dari-Mattiacci, G. & Kehoe, D. P. (Eds.). *Roman law and Economics: in 2 volumes, Vol. II.* (pp. 1–7). Oxford University Press.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
Форум права: 80 pp. 133–146 (3).

Related identifiers:

10.5281/zenodo.12591887

http://forumprava.pp.ua/files/133-146-2024-3-FP-Gavryliuk_14.pdf

http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2024_3_14.pdf

License (for files):

[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Received: 24.09.2024

Accepted: 12.10.2024

Published: 16.10.2024

Available online: 16.10.2024

Cite as:

Гаврилюк, О. О. (2024). "Економічний аналіз права" та "юрекономіка" (сутнісні, семантичні та методологічні аспекти). *Форум Права, 80(3), 133–146.* <http://doi.org/10.5281/zenodo.12591887>

Gavryliuk, O. O. (2024). "Ekonomichnyy analiz prava" ta "yurekonomika" (sutnisni, semantichni ta metodolohichni aspekty) ["Economic Analysis of Law" and "Jureconomics" (Substantive, Semantic and Methodological Aspects)]. *Forum Prava, 80(3), 133–146.*

<http://doi.org/10.5281/zenodo.12591887>